HISTORISCH INFORMATIE CENTRUM
Buitendams 4
Hardinxveld-Giessendam

Elke zaterdagmorgen van
10.00-12.00 uur geopend

U bent er hartelijk welkom!

Historische Vereniging Hardinxveld-Giessendam

mededelingenblad

7e jaargang nr.2 september 1985

Op de omslag:

Vernieuwing van de sluisdeuren van het Kanaal van Steenenhoek.
De uit het begin van deze eeuw stammende foto is vanaf de Rivierdijk genomen. Onder de brug door ziet U nog een stuk van de kanaaldijk.

(collectie Graftdijk)

COLOFON

Sekretariaat en redaktieadres:

Buitendamm 77
3371 BB Hardinxveld-Giessendam
tel. 01846-4563

Redaktie en samenstelling:

W.P. van de Bree-Doms
D.J. de Jong (eindredaktie)

Druk:

Drukkerij Van den Dool, Sliedrecht

Dit mededelingenblad is een uitgave van de Historische Vereniging Hardinxveld-Giessendam. Het verschijnt twee maal per jaar en wordt de leden gratis toegezonden.

De minimum contributie bedraagt voor 1985 f 15,--. De vereniging telt momenteel 485 leden.

© Niets uit dit mededelingenblad mag ter publikatie worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de Historische Vereniging en/of de met naam genoemde auteur.

BERICHT VAN DE VOORZITTER

"Wie het kleine niet eert,
is het grote niet weerd".

Bovenstaand gezegde wat het motto van een landelijke studiedag welke door het provinciaal bestuur van Zuid-Holland werd georganiseerd. Deze dag werd bijgewoond door vele organisaties die in den lande zich richten op het behoud van cultuur-historische elementen.
Onderwerp van discussie was een beleid te ontwikkelen gericht op behoud van het zogenaamde "kleine monument".
Onder het "kleine monument" wordt in dit verband verstaan: een grenspaal, een boenhok, een braakhut, stoepen, oude lantaarns, hekwerken, hooibergen, etc.
Kortom elementen die zo vanzelfsprekend in het landschap thuis horen dat we nauwelijks beseffen dat ze er zijn ..... totdat ze ineens zijn verdwenen.
Registratie van deze kleine monumenten is een zeer moeilijke zaak omdat ze vaak alleen bij insiders bekend zijn. Vandaar dat op de studiedag een beroep gedaan werd op de plaatselijke historische verenigingen om inventarisatie van al deze kleine monumenten ter hand te nemen om ze zo uit de vergetelheid te halen.
Binnen ons bestuur is dit onderwerp dan ook uitvoerig besproken.
Wij willen hierbij een beroep doen op al onze leden: Indien U een bijzonder element in uw omgeving weet, stel ons hiervan op de hoogte. Wellicht is het zo mogelijk dat te zijner tijd "het kleine monument in Hardinxveld en Giessendam" geregistreerd en gefotografeerd in boekvorm aan U en aan andere belangstellende kan worden getoond en wellicht kan hierdoor een bijdrage geleverd worden voor het behoud van al die kleine dingen die ons zo vertrouwd zijn.

A.C. van der Meijden.

DE OORSPRONG VAN DE STRAATNAMEN IN DE WIELWIJK

De straten in Wielwijk zijn, op drie uitzonderingen na, genoemd naar de Hardinxveldse weren. De uitzonderingen betreffen de beide Hardinxveldse poldermolens en de Wieling. Het laatste betekent draaikolk of maalstroom. Bij een dijkdoorbraak, waarbij een wiel ontstaat, zullen dergelijke stromingen ongetwijfeld voorkomen. Het is echter geen typisch Hardinxvelds woord of verschijnsel.

Het begrip "weer" zal de meeste plaatsgenoten denkelijk weinig meer zeggen. Het is een stuk land tussen twee poldersloten (of bansloten), loodrecht op de rivier of de ontginningsbasis, van waaruit het land in de middeleeuwen in cultuur is gebracht. Bij de ontginning van het Hollands-Utrechtse laagveenmoeras begon men met loodrecht op de meestal aanwezige stromen of stroompjes sloten te graven voor de afwatering. Pas later kwamen de dijken.

De wildernis werd door de heren, die het betrokken stuk van de Utrechtse kapittels of van de grafelijkheid van Holland in leen ontvingen, verdeeld in hoeven van rond zestien morgen, of ongeveer 14 ha. Dit zal in die tijd voldoende geweest zijn voor een normaal boerenbedrijf.

De huizen lagen aan de weg, bij het water waarvan de ontginning uitging en "strekten op" tot aan de Achterkade, Achterdijk of Landscheiding, waar de betrokken ontginning aan de volgende grensde.
In Hardinxveld grenst de Bovenpolder, dat is het gedeelte boven (1) de voormalige Buldersteeg, nu Koningin Wilhelminalaan, met zijn "achterzijde" aan de "achterzijde" van Giessen-Nieuwkerk. Daar ligt de "Lansing" of Landscheiding. De Benedenpolder van Hardinxveld grenst met zijn "achterkant" aan de Giessen, waar de Achterdijk werd aangelegd, nu Kerkweg en Oude Achterdijk genoemd.

Een bedrijf van rond 14 ha besloeg in een "ondiepe polder" als Hardinxveld meerdere kavelstroken of weren. Sinds de vorige eeuw is door de aanleg van het Kanaal, de spoorlijn en de rijksweg de eenheid van deze weren verloren gegaan en raakten de namen in onbruik. Op oude kaarten en in oude stukken komen wij de weernamen echter geregeld tegen. Het was dan ook een handige aanduiding om aan te geven waar een stuk grond lag, waar iemand woonde, of waar iets gebeurd was in ons langgerekte dorp.

De namen van de weren waren echter niet door gemeentelijke bordjes aangegeven. Ze ontstonden in de loop der tijd en konden ook wel eens veranderen. Meestal werden ze naar een eigenaar of een gebruiker van het land genoemd, soms ook naar iets anders.

Uit de 16e eeuw zijn een viertal belastingregisters voor de 10e penning bewaard gebleven: uit 1543, 1553, 1557 en 1562. Het was een leuke vondst te zien dat de latere namen vaak afgeleid zijn van eigenaren uit de 16e eeuw.
Een aantal weernamen zijn ouder, terwijl er ook een paar later met een andere naam werden aangeduid. Latere bronnen zijn o.a. het register van de "verponding" (= belasting) uit 1627 en de op het gemeentehuis aanwezige kaart van Hardinxveld uit 1652. Met gebruikmaking van deze gegevens kunnen wij wat meer zeggen over de oorsprong van de in Wielwijk gebruikte weernamen.

Eerst echter iets over het Hofweer, waarnaar de Hofweerstraat in Boven-Hardinxveld is genoemd.
Op het hofweer (elders ook hofkamp of hofland genoemd) stond in de middeleeuwen het hof, of de hoofdhoeve, die toebehoorde aan de eigenaar, of heer, van de ontginning of de heerlijkheid. Daar Hardinxveld tot 1417 uit twee heerlijkheden bestond, n.l. de Bovenpolder (= Hardinxveld) en de Benedenpolder (= den Polre, ook Ghyesendam genoemd), zijn er

hier twee hofweren: één vlak boven de parochiekerk, na 1600 het Jan Boonsensweer genoemd, waar het huis van de heren van Hardinxveld op stond en één beneden de Buldersteeg, dat al in de 16e eeuw als Adriaen Herbertsweer wordt aangeduid, op de plaats waar de tegenwoordige Hofweerstraat is aangelegd. De Hofweerstraat "ligt dus op zijn plaats", iets wat wij van de weernamen in de Wielwijk niet kunnen zeggen, want hiervoor zijn namen gebruikt uit de gehele polder.

Een foto uit de jaren twintig, waar de Hofweerstraat nog "Hofweer" wordt genoemd.

Baijensweer

Het oude Baijensweer moeten wij in de buurt van de tegenwoordige Wielwijk zoeken. Het lag naast het Claes Joostenweer en deze weren werden in later tijd namen "De magere moord" genoemd.

Welke Baijens zijn naam aan het weer heeft gegeven is niet duidelijk. In Boven-Hardinxveld was er ook nog een Franck Baijensweer.

Breedewaij

Dit weer moeten wij zoeken bij de tweede wiel in Boven-Hardinxveld. Het is een vrij breed weer van 12 morgen, zodat de naam voor zichzelf spreekt, zolang het terminste duidelijk blijft, dat een waai in deze streek een wei in het tegenwoordige Nederlands is.

Capelleweer

Dit weer heet in alle oude stukken Comen Reyertsweer, maar wordt op de kaart van 1652 Capelleweer genoemd. Wij moeten het ergens in de buurt van de sluis zoeken. In de tijd dat deze naam de oude verdrong, zal de diakonie van Neder-Hardinxveld er wel land in bezit gehad hebben.

Claversweer

Dit weer was het eerste beneden (dat is ten westen) van de Buldersteeg. In 1627 wordt het Marcelis Claversweer genoemd en in 1562 Clauwertsweer. In 1543 is er een Marcelis Clauwerts eigenaar-gebruiker. Clavers zal dus een latere verbastering van de oorspronkelijke naam zijn.

Clemensweer

Een weer van die naam heb ik in de Hardinxveldse polder niet gevonden. Dit kon wel eens een heel recente verbastering zijn van het Cleefmansweer, het tweede weer vanaf Schelluizen, dat van 1553-1562 in bezit was van Reynnert Berrick, een inwoner van het Land van Cleef.

Corneliisweer

Deze straatnaam kan maar zoveel weren heten, dat er verder niets over te zeggen valt. Wij kunnen kiezen uit Cornelis Jongnelweer, Cornelis Claesweer, Cornelis van Dortsweer, of mogelijk ook het Jan Corneliisz. weer.

Doornsweer

Een zekere Ruybert van Doren, wonende in Opijnen in de Betuwe, bezat in 1557 en 1562 drie weren land in Hardinxveld, die successievelijk alle drie zo genoemd zijn.

Floreesweer

Voor deze naam geldt hetzelfde als voor het Corneliisweer. Het is maar een gedeeltelijke verzoening. Er is een Adriaen Floreesweer, een Bruijn Floreesweer en een Floor Engbertsz. weer. De naam Floor werd vroeger ook als Fleur geschreven.

Geesmansweer

Dit weer ligt even boven de Sluis. In de 16e eeuw wordt het Gesen Jansenweer genoemd, maar deze persoon komt niet voor als eigenaar of gebruiker. Het zal dus een oudere naam zijn van iemand, die in 1543 al was overleden.

Gelderssweer

Dit weer moeten wij tussen de Nieuweweg en de Sluisweg zoeken. Het is genoemd naar een zekere Jan de Gelder, die ook in 1543 al was overleden. Zijn erfgenamen hebben dan echter nog land in hun bezit.

Groot Veldweer
Dit weer ligt in de buurt van de bocht in Den Bout. In de jaren na 1553 is de eigenaar/gebruiker een zekere Sander Lijben uit Gorinchem. In 1543 wordt achter genoemd: "Groot velt bruykt 5½ mergen wygen landt". Mogelijk is het dus een naam en geen aanduiding voor een groot veld.

Heijeansweer
Er waren twee Heymansweren in Hardinxveld, n.l. het laatste weer van de Bovenpolder (rechts van de Koningin Wilhelminalaan dus) en één in Neder-Hardinxveld, ergens in de Wielwijk. Beide weren worden in de 16e eeuw Cornelis Heymantsweer genoemd, en zijn dan in het bezit van Heyman Arlensz. uit Dordrecht, mogelijk een oomzegger van degene die zijn naam aan de weren gaf.

Bouweningeweer
Genoemd naar de vroegere eigenaren, een van de laatste weren van Neder-Hardinxveld, in de Wielwijk dus. In 1553 wordt het nog Cornelis van Bouweningweer genoemd, terwijl het gebruikt werd door een boer uit Buitendams.

Jacobsweer
Dit is opnieuw een "halve vernoeming". De naam kan slaan op het Jacob Claessens of op het Jacob Jansweer, maar evengoed op het Pauwels Jacobsweer.

Lange Griendsweer
Dit weer moeten wij zoeken in de buurt van "het Boutse school". In 1562 bestond het al voor de helft uit griendland, toen de grienden in de polder nog niet zoveel voorkwamen als in later tijd.

Pietersweer
Weer een "halve vernoeming". Deze naam komt minstens in acht weernamen voor, zodat er niets over te zeggen valt.

Ploegencamp
Een smal weertje bij "den Hoek", waar de Riviardijk in Neder-Hardinxveld aan de rivier komt. Dit weer had geen dijk in onderhoud.

Schoutsweer
Tussen de tegenwoordige oprit Rembrandtstraat en de eerste wiel in Boven-Hardinxveld lagen in de 16e eeuw drie Schoutsweren, die niet aan elkaar grensden: het Opperste, het Middelste en het Neerste weer. Alle drie weren waren een bepaalde tijd eigendom van of in gebruik bij de schouten van Hardinxveld.

Smalweer
Dit is geen eigennaam maar een soort-aanduiding. Daar niet alle bansloten even ver van elkaar lagen, waren er smalle en brede weren. In Hardinxveld was er in de Bovenpolder een Pastoorssmalweer en in de Benedenpolder een Lenaert Jansz.-smalweer.

Tielensweer
Dit weer moeten wij zoeken naast de Tienmergen, bij de eerste wiel in Boven-Hardinxveld. Het is genoemd naar Tiel Cornelisz., die in 1562 een van de eigenaren was. Voor die tijd wordt het naar andere eigenaren genoemd.

Vinkeweer
Dit weer is naar een familienaam genoemd. In 1562 wordt gesproken over een Neel Vinckenweer en in 1627 over het Cornelis Vinckenweer.
(Neel was in die tijd een afkorting van Cornelis, later alleen van Cornelia of van Neeltje).
In Den Bout bezat deze familie Vinck twee weren land.

Zijlweer
Een zijl (met lange ij) is een sluis of (inlaat-) duiker. In Den Bout even voorbij de tegenwoordige bocht worden in 1627 twee Zijlweren genoemd, kennelijk gelegen aan weerszijden van de Zijlsloot, die hier, voordat de dijk werd teruggelegd, uitkwam op een duiker in de oude dijk. In 1557 spreekt men nog over het Pieter Henricks opperste en middelste weer, maar in 1553 en 1562 heet het ene weer al Zijlweer, terwijl het andere nog Pieter Henricksweer wordt genoemd.

Aan het eind van deze opsomming van de in de Wielwijk gebruikte weernamen is het ook interessant om na te gaan welke "leuke" weernamen niet vernoemd zijn. Vooral in de plaats van Cornelisweer, Pietersweer, Florenweer en Jacobsweer, kan men zich wat originelers voorstellen. Of waren er geen betere namen? Het blijkt, dat degene(n) die de namen uitkoos (uitkozen) veel voor "neutrale namen" voelde(n) en de weernamen die aan de middeleeuwse kerkgeschiedenis herinnerden heeft (hebben) overgeslagen.

Zo is er geen Jeruzalemsweer vernoemd en geen Pastoorsweer, geen Chartroysenweer (naar een klooster buiten Geertruidenberg, dat hier land bezat) en geen Reguliersweer of Bommelsweer (naar de Heilige Geest-armmeesters, die tot 1806 samen met de diakenen de armverzorging behartigden), geen Cruysweer en geen Pontiaansweer (naar de Italiaanse martelaar uit de 2e eeuw, waarvan in de oude kerk van Boven-Hardinxveld een altaar was gewijd).
Er waren echter ook nog wel een paar familienamen van de weren geschikt geweest om te vernoemen, b.v. het Muylickenweer, het Kouwenhovensweer, het Ceulenaersweer, het Leenmansweer of het Pottersweer. Naar deze laatste familie heet ook de Potterswetering, achter het monument voor de gevallenen op de Sluisweg.

Verder waren er nog het Popelierboomsweer, het Swartwatersweer, De Geleije, het Doctoorsweer, het Heer van Papendrechtsweer, het Veerweer en het Cleefmansweer. Maar dit laatste is mogelijk Clemensweer geworden. Afijn, als er tussen de Nieuweweg en de Sluisweg ook nog eens straten met weernamen moeten komen, zitten wij in elk geval voorlopig nog niet met de handen in het haar.

(1) Ik hoop, dat het begrip "boven" en "beneden" in dit verband nog duidelijk is. Dit heeft niets te maken met ons kaartbeeld, waarbij het noorden boven getekend is, maar letterlijk met hoog en laag, wat te zien is aan het water, dat van boven naar beneden stroomt. Gorkum ligt dus boven Dordt en Maastricht boven Roermond, terwijl Venlo hier nog een stuk beneden ligt. Bovenkerk heeft dus niets te maken met "ten noorden van de kerk", maar met de loop van het water. Bij Op- en Meer-Andel, Boven- en Beneden-Leeuwen is hetzelfde aan de hand, ook in de vele steden waar men vanouds een Bovenstad en een Benedenstad onderscheidde.

P. den Breejen K.A.zn.

Een gedeelte van de Hardinxveldse polder. Op deze plaats is thans het westelijk deel van de Wielwijk.

Aktiviteiten

Tijdens de excursie in het Hofje van Mevrouw Van Aerden te Leerdam

VOORJAARSEXCURSIE NAAR LEERDAM

Op een zonovergoten zaterdag, 25 mei j.l., vond de voorjaarsexcursie plaats. Met de trein ging het deze keer en wel naar Leerdam.

De leiding was in handen van de heer J. Slieker, de beheerder van het bekende "Hofje van Van Aerden". De heer Slieker vermengde zijn boeiende relaas over de geschiedenis van Leerdam met anekdotes en toneelspel. Door zijn kleurrijke optreden staat hij bekend als de "Wim Sonneveld van Leerdam".

Na een lezing over de geschiedenis van Leerdam, in het gerestaureerde hofje, vond daar een rondleiding plaats. Hierbij nam de prachtige schilderijencollectie een centrale plaats in.

Vervolgens werden de deelnemers rondgeleid door de oude binnenstad. In de middaguren werd het museum "Het Poorthuis" bezocht. Hier werd een tentoonstelling bezichtigd over de Tweede Wereldoorlog. De excursie werd afgesloten met een bezoek aan de prachtige gotische "Grote Kerk".

Het aantal deelnemers viel wat tegen. De excursie was er echter beslist niet minder om.

HONDERD JAAR BOEMELEN

Gelijktijdig met de excursie vond op 25 mei j.l. de uitreiking plaats van het boekje "Honderd jaar boemelen". Geheel in stijl gebeurde dit bij het karakteristieke oude station van Leerdam.

Na een kort inleidend woord van de voorzitter en een kleine toelichting van de auteur overhandigde deze het eerste exemplaar aan mevrouw J. den Breejen-de Smoker, dochter van een van de ploegbazen van het trajekt.

De schrijver, ons bestuurslid D.J. de Jong, heeft in zijn boekje de honderdjarige geschiedenis van het spoorweggebeuren in Giessendam en Hardinxveld beschreven, voorzien van vele illustraties.

Het boekje is bij het publiek zo goed ontvangen, dat het reeds binnen een maand was uitverkocht.

Korrekties:

Ondanks de nodige zorgvuldigheid bij de samenstelling van het boekje zijn er toch enkele foutjes geslopen in een paar illustratiebijschriften.

pag. 10: "jaarwisseling" moet zijn "eeuwwisseling"

pag. 20: de tweede van links is J. Hol en dan volgt H. de Bruin en niet andersom

pag. 35: het afgebeelde zijaanzicht is van de goederenloods

Aanvullende gegevens:

In de publikatie staat vermeld dat de lijn werd aangelegd door o.a. Belgische arbeiders. Nu vond ons bestuurslid Jan den Breejen enige tijd terug een tweetal Belgische munten, die mogelijk van die Belgen afkomstig zijn. In beide gevallen gaat het om 2-centime-stukken. De munt uit 1863 is gevonden bij het gesloopte café/huis van De Bruijn bij de Huibjesbrug; die uit 1870 is gevonden bij de voormalige Spindermolen.

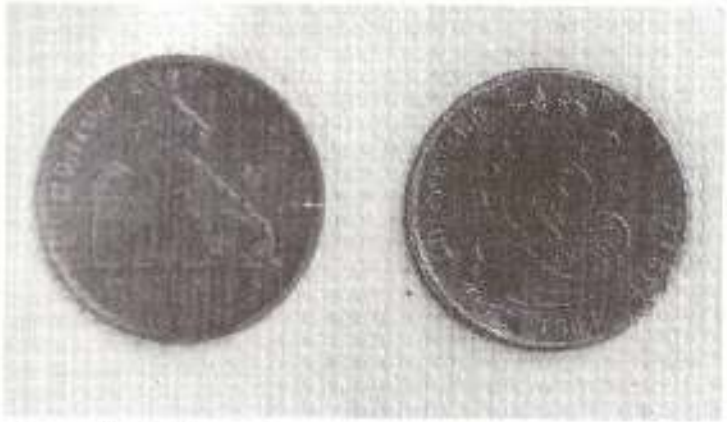

De gevonden Belgische munten.

Inmiddels weten wij ook waar het oude molenpad heeft gelopen (zie het hierbij afgebeelde kaartje uit 1874). Dit pad was een verbinding van de Spindermolen naar de dijk. Door de aanleg van de spoorlijn en de daarmee gepaard gaande parallelweg, kwam het pad steeds meer te vervallen totdat het uiteindelijk helemaal verdween.

HERDENKING OORLOGSJAREN

Nog meer dan voorgaande jaren is rond de vijfde mei van dit jaar alom aandacht geschonken aan het feit dat ons land veertig jaar was bevrijd. Voor jongeren is dit veelal een wat overbodige zaak. Ouderen denken daar - begrijpelijk en terecht - gelukkig heel anders over.

Hardinxveld-Giessendam liet dit jaar echter verstek gaan bij het houden van festiviteiten. Het feit, dat 5 mei op zondag viel en dat onze landsregering daarmee eigenlijk geen raad wist, was hieraan debet.

Toch zijn er wel herdenkingen gehouden, b.v. door middel van een groots opgezette tentoonstelling in de gemeentelijke bibliotheek. Hier werden allerlei dokumenten, illegale verzetskranten, affiches en enkele foto's getoond. Een andere vorm van gedenken was het opnemen van een globale kroniek van de gebeurtenissen uit de oorlogsjaren in "Het Kompas".

De hongerwinter

Over enkele maanden, vermoedelijk eind november, zal onze najaarspublikatie, nummer 14 in de Historische Reeks en gewijd aan de hongerwinter 1944-1945, verschijnen. De samenstellers, C. de Ruiter en F.G. de Ruiter uit Gorcum, zullen daarin vooral een beeld geven van het dagelijks leven gedurende die periode in Hardinxveld, Giessendam en Giessen-Oudekerk. Ter sprake komen onder meer de gaarkeuken aan de Achterdijk, de hongertochten, de schaarste aan brandstof en de eigen teelt.
Verder wordt aandacht besteed aan de verschillende bombardementen die onze dorpen troffen, het verzet tegen de Duitse onderdrukking (inclusief illegale pers), de arbeidsinzet, evacuatie en ten slotte bevrijding.

Bij de samenstelling is dankbaar gebruik gemaakt van dagboekfragmenten en andere teksten die enkele plaatsgenoten voor dit doel beschikbaar stelden.

125 JAAR CHRISTELIJK ONDERWIJS/REHOBOTH SCHOOL

De jubileumcommissie van de Rehobothschool, de eerste christelijke school in onze gemeente, heeft ons benaderd in verband met het samenstellen van een gedenkboek. Dit heeft erin geresulteerd dat er een soort samenwerkingsverband is ontstaan ter voorbereiding hiervan.

Inmiddels is er een voorlopig manuscript gereed, dat geschreven is door D.J. de Jong, in samenwerking met P. den Breejen, M.J.A. de Haan en A. van der Plas. Begin december a.s. zal het gedenkboek van ca. 100 pagina's, voorzien van veel fotomateriaal, uitkomen.

De Rehobothschool rond 1910

FOTOBOEKJE OVER VERVOER

Op verzoek van de heer A. Tuijtel van het gelijknamige grafisch bedrijf hebben wij, in samenwerking met de Geschiedkundige Vereniging Giessenburg en Schelluinen, een fotoboekje samengesteld over vervoermiddelen uit vroeger tijd.

Ter gelegenheid van de opening van zijn nieuwe bedrijfshal wilde de heer Tuijtel "iets doen" voor de bevolking van onze gemeente. Tijdens een bezoek van een onzer bestuursleden werd hierover gesproken, wat resulteerde in de vraag of wij niet een idee hadden. Zo ontstond de gedachte om een fotoboekje samen te stellen over vervoermiddelen uit vroeger tijd. Op verzoek van de opdrachtgever werden hierbij ook Giessenburg en Schelluinen betrokken.

Het boekje, dat de titel meekreeg "Van hondekar tot hobbelbus" wordt een dezer dagen in Hardinxveld-Giessendam, Giessenburg en Schelluinen huis aan huis bezorgd. Voor de buiten deze gemeenten wonende leden van onze vereniging zal B.V. Grafisch Bedrijf Tuijtel extra exemplaren beschikbaar stellen. Daarnaast zullen er nog exemplaren te koop zijn in het Historisch Informatie Centrum, Buitendams 4.
De prijs hiervan is nog niet bekend.

ADVERTENTIES

Een nieuwe serviceverlening is de mogelijkheid tot opneming van niet-commerciële advertenties. Regelmatig worden wij in het Historisch Informatie Centrum benaderd met een vraag of wij dit of dat weten. Zo komt er b.v. iemand met een scherf, een oude pot of wat anders, met de vraag of wij weten wat het is en hoe oud het zou zijn. In de meeste gevallen weten wij wel een goed antwoord te geven. Helaas moeten wij echter ook wel eens een antwoord schuldig blijven. In zo'n geval kunt u nu in het vervolg een advertentie laten opnemen.

Maar er zijn natuurlijk ook andere zaken die u via een advertentie aan anderen wilt laten weten of als u eens een vraag hebt.

Neem gerust eens kontakt op met het secretariaat. Voor de tekst en een eventueel op te nemen foto dient u zelf te zorgen. De kosten van een advertentie bedragen f 5,--, terwijl de tekst aan het maximum aantal woorden van 100 is gebonden.

HET DORP HOUWENINGHE ONDER DE LOUPE

Namen als Houweninghe (of Houweningen) en Craayenstein spreken nog altijd tot de verbeelding en doen ons denken aan de St. Elisabeths vloed van 1421, waarbij tientallen dorpen van de kaart werden weggevaagd.

In de donkere nacht van 18 op 19 november woedde een geweldige storm over ons land, die zeer veel schade met zich meebracht, vooral doordat in grote delen van Vlaanderen, Zeeland en Holland dijkbreuken voorkwamen. Ook de z.g. Zuidhollandse - of Grote Waard ontkwam niet aan de greep van de waterwolf.

De dijken werden hier weer incidenteel hersteld, maar verdere pogingen liepen op niets uit vanwege het gebrekkige dijkbeheer door de heersende politieke tegenstellingen en de oorlogssituatie waarin men verkeerde. Kortom, het herstel kwam te langzaam op gang.

Twee watervloeden kort na die van 1421 maakten dat de Grote Waard geheel onbewoonbaar werd en de geboorte van de Biesbosch zich aankondigde.

De pachter van een nu als bouwland in gebruik zijnd terrein tegenover Giessendam (de heer H. Groeneveld) deelde aan een afdelingsbestuurslid van de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (A.W.N.) mede, dat hij bij het uitbaggeren van een sloot wel eens kloostermoppen en aardewerkscherven vond. Hierop werd door de afd. Lek- en Merwestreek van de A.W.N. op zaterdag 9 oktober 1983 het terrein verkend en werden op enkele plaatsen proefputten gegraven.

Er werden o.a. scherven (fragmenten) gevonden van Paffrath kogelpot-aardewerk uit de 12e en begin 13e eeuw, enkele fragmenten Andenne (13e eeuws), alsmede fragmenten van steengoed uit Siegburg, dat tot het eerste kwart van de vijftiende eeuw voorkwam. Het betreft hier dus ingevoerd, z.g. import-aardewerk uit Duitsland en België. Ook werden vrij veel scherven gevonden van hier te lande vervaardigd materiaal, zoals gesmoord en spaarzaam geglazuurd rood aardewerk van grapen, waterkannen en koekepannen, e.d.

In de namiddag kon in het talud van een sloot de plaats van de reeds eerder tevoorschijn gekomen kloostermoppen worden gelokaliseerd. Tot onze verbazing troffen wij er een gedeelte van een gemetselde fundering aan, die was samengesteld uit een combinatie van deze moppen (formaat 29 x 14 x 6,5 cm) en (jongere) stenen van een kleiner formaat. De kloostermoppen dateren van rond 1200 en moeten hoogst waarschijnlijk hebben toebehoord aan de kerk van Houweningen. Gezien het voorkomen van een jongere steensoort zal het kerkje later zijn herbouwd met gebruikmaking van nog voor dit doel geschikte oude kloostermoppen. De kleinere stenen dateren waarschijnlijk uit het eerste kwart van de 15e eeuw.

Al enkele tientallen jaren eerder, in 1937,

werden tijdens het afgraven van een restant van de oude dijk (dichtbij bovengenoemde lokatie) ook kloostermoppen gevonden en zelfs hele potjes uit de periode 1200-1250.

In feite zijn de resultaten van dit kleine onderzoek van de A.W.N. dus een soort "herontdekking" van de kerk van Houweningen, waarvan men ook in 1937 al vermoedde dat de toen gevonden resten daaraan moesten worden toegeschreven.

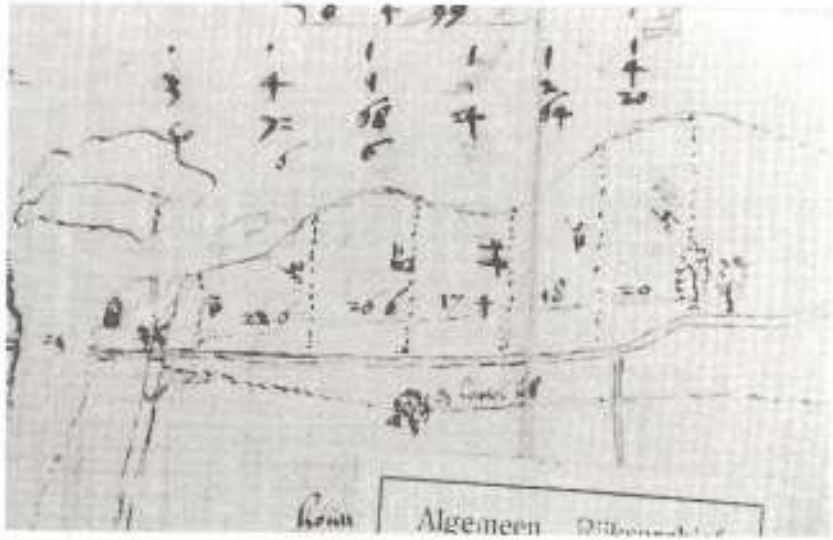

Rechts bovenin het kerkje van Houweningen.

Hier volgt nog,na enig speurwerk in de archieven, een beknopte samenvatting over dorp en kerk. Uit de zeer vele kaarten in het gemeente-archief van Dordrecht en vooral het Rijksarchief in Den Haag, blijkt, dat onze vondsten in de noordwesthoek van Houweningen zijn gedaan, niet ver van Kort Ambacht, één van de latere drie afsplitsingen van het oudste

EMLRESTAURATIE BUITENDAMS 9

alaatstelijke leden zullen het reeds hebben
men, dat de voormalige sigarenwinkel van de dames
deban wordt opgeknapt. Dit wil zeggen, dat de
gevel van het pand wordt teruggebracht in de
l ten tijde van de bouw. Het bestuur hoopt dat
initiatief van de huidige eigenares
olging zal vinden.
icht hebben wij fotomateriaal van uw woning
roeger tijd.

NIEUWE ZUSTERVERENIGING?

Vanuit de Geschiedkundige Vereniging Giessenburg
en Schelluinen en de Historische Vereniging
Noordeloos, Moornaar en Hoog-Blokland komt het
initiatief om een nieuwe vereniging op te richten
in Arkel. Een prima initiatief!

DE INNERINGSSTEEN SPINDERMOLEN

u voor kort lag er op de Achterdijk, op de
ats waar vroeger de Spindermolen stond, in de
ving van de woning "Pieternel", een gedenk-
men van deze molen.

gevolge van de ruilverkaveling kwam het
kje grond waarop deze steen lag in
tikuliere handen. Het Hoogheemraadschap
de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden,
eigenaar van de steen, heeft de steen toen
men overbrengen naar het gemaal van Timmer,
de Neerpolderseweg, met de bedoeling deze
r in te metselen.

e vereniging heeft nog geprobeerd om een
lica van deze steen geplaatst te krijgen in
straat "Spindermolen" in de Wielwijk.
verschillende redenen is dit idee echter
r verlaten. Als u de steen wilt zien,
t u dus naar het gemaal van Timmer.

OUDE DORPSFILM

De vereniging is eigenaar geworden van een kopie
van de dorpsfilm uit de vijftiger jaren van E.M.S.
Dit heeft voorlopig - op kontraktbasis vast-
gelegd - het karakter van bewaren. Uitdrukkelijk
heeft E.M.S., om begrijpelijke redenen, bepaald,
dat de film nog niet aan het publiek mag worden
getoond.

REGIONAAL OVERLEG

elke malen per jaar vindt er een vergadering
mits van het Regionaal Overleg Alblasserwaard.
rin zijn alle historische verenigingen uit
regio vertegenwoordigd.
st de uitwisseling van informatie en
ervaringen worden er ook aktuele zaken besproken.
Rijkverzwaringsproblematiek is daar een van.
ander belangrijk punt is de oprichting van
streekarchief.

NATUUR- EN LANDSCHAPSBEHEER DOOR VRIJWILLIGERS

In het kader van werkvoorziening voor werkloren
worden er in het Intergemeentelijk Vrijwilligers-
projekt werkzaamheden verricht betr. natuur-
en landschapsbeheer in de regio. Voorbeelden
hiervan zijn het knotten van wilgen, snoeien
van elzen, maaien van riet, schonen van wegbermen
en uiterwaarden, etc. Op dis manier kunnen de
zaken waarvoor geen tijd of geen geld is
worden aangepakt.
Een prima streven voor een juist behoud van ons
gebied!

BIJDRAGEN EN MEDEDELINGEN BETR. DE GESCHIEDENIS DER NEDERLANDEN

De BMGN is een groot wetenschappelijk tijdschrift
dat zich bezig houdt met de geschiedenis van
Nederland en België. Het is een uitgave van het
Nederlands Historisch Genootschap. Jaarlijks wordt
ook een themanummer uitgebracht. De BMGN ver-
schijnt vier maal per jaar en omvat per jaargang
ca. 640 pagina's. De contributie bedraagt f 72,50.
Het adres is: NHG, Postbus 90406, 2509 LK Den Haag.

NIEUWE OUDE MAKELAARS

In 1980 verscheen onze vijfde publikatie in de
Historische Reeks met als titel: "Makelaars in
Hardinxveld-Giessendam". Dit boekje, handelend
over de nog sporadisch voorkomende topgevel-
bekroningen in de vorm van een stok of plank,
die veelal kunstig is bewerkt, is een poging om
aandacht te vragen voor een specifiek onderdeel
van een gebouw: de topgevelversiering.

Inmiddels heeft de vereniging, naar aanleiding
van dit boekje, kontakt gehad met iemand die
makelaars maakt en namaakt. Dit is de heer
J. van de Velde, Hoge Giessen 10 te Noornaar
(tel. 01836-1771).

Als u een makelaar wilt laten maken of als u
een oude makelaar wilt laten vernieuwen, dan
kunt u kontakt met hem opnemen.

De makelaar
van het pand
Rivierdijk 33

ARCHIEF MONTEBAN

Toen de dames Monteban hun woon-winkelpand
Buitendams 9 verlieten wegens vertrek
naar het verzorgingstehuis "Pedaja", kreeg
onze vereniging de beschikking over het
vroegere archief van hun tabakswinkel.
Hieruit zijn een aantal zaken verzameld die van
belang zijn voor het archief van de vereniging.
De rest is doorgegeven aan het Rijksarchief te
's-Gravenhage.

40 JAAR E.M.S.

Op 29 juni j.l. was het veertig jaar geleden
dat de muziekvereniging E.M.S. werd opgericht.
Dat gebeurde door samengaan van "Crescendo"
(Boven-Hardinxveld) en "Tempo" (Neder-Hardinxveld).

(zuidelijke) Sliedrecht. Op één van de twee veldkaartjes van de landmeters Oelensz en Dammasz is zelfs het kerkje ter verduidelijking afgebeeld i.v.m. onenigheid over grondbezit. De kerk/kapel wordt al in 1105 genoemd i.v.m. een kerkelijk geschil. De kerk van Houweningen, in 1105 de Botteskerk genoemd, naar de stichter en waarschijnlijk de eerste ambachtsheer, was in de eerste periode een dochterkerk van Sliedrecht (westelijk op dezelfde oever).

Dit charter is om verschillende redenen belangrijk te noemen. In de loop van de 12e eeuw worden land en kerk geschonken aan het grote Norbertijnen klooster in Floresse bij Namen (België), terwijl het hierna in handen komt van het klooster Mariënweerd bij Beesd (Gld.).

Na deze geestelijke bemoeienissen wordt ook in de 13e en 14e eeuw de kerk nog verschillende malen genoemd i.v.m. de oorlog tussen Jan van Arkel met de heren Van Giessen enerzijds en de heer van Altena, Gerard van Hoorne anderzijds. Jan van Arkel met zijn aanhang moet de schade, veroorzaakt in Gerards gebied, in de kerk van Houweningen betalen: elk jaar een vierde deel. Hierna komen wij ook nog vermeldingen tegen, maar dan voornamelijk leenakten waarbij oude, adellijke geslachten worden genoemd.

Tot zover dit kort verslag over de kerk van Houweningen en het kleine archeologische (voor-) onderzoek hiernaar. Het is namelijk te hopen dat zich ooit nog eens de mogelijkheid zal voordoen een wat uitgebreider onderzoek te kunnen starten naar de restanten van het verdwenen Houweningen.

C. van der Esch
Kerkbuurt 16
Papendrecht

(afd. bestuurslid A.W.N.)

Samenraapsels

Een nieuwe rubriek in het mededelingenblad. Regelmatig kwam het in het verleden voor, dat een berichtje achterwege moest blijven omdat er te weinig van bekend was om er een artikeltje over te schrijven. Andere zaken werden soms te uitgebreid weergegeven om er wat meer "body" aan te geven. Daarom is gekozen voor een nieuwe rubriek onder de veelzeggende titel "SAMENRAAPSELS".

VOUWBLADEN MONUMENTENZORG

De afgelopen jaren gaf de Rijksdienst voor de Monumentenzorg met enige regelmaat een vouwblad uit. Het laatste van de serie van 13 gaat over de Volkswoningbouw 1850-1940. De andere bladen in willekeurige volgorde: Monumentenzorg in kleur en schilderingen, Stads- en dorpsgezichten, Vestingwerken, Vechten voor zolens, Woonhuizen, Kastelen en buitenplaatsen, Boerderijen, Klokken en uurwerken, Historische orgels, Kerken, Historisch straatmeubilair en de Negentiende-eeuwse bouwkunst.
Een pluim voor de afd. Voorlichting van deze rijksdienst.

OUDHEIDKAMER

Onze vereniging heeft in de afgelopen jaren vrij veel materiaal ten geschenke gekregen. Met wordt dan ook als bijzonder jammer ervaren dat er geen mogelijkheid is dit ten toon te stellen.
Het gemeentebestuur is hierover benaderd, waarbij van de zijde van de vereniging genoemd zijn het huidige gemeentehuis en het voormalige gebouw Nebo. Met zit er niet in dat een van beide hiervoor beschikbaar zal worden gesteld. Een suggestie van onze leden is dan ook zeer welkom.

V.U.-ONDERZOEK: DE KOMST VAN DE SPOORWEGEN

In de serie Regionale Geschiedenis van Nederland heeft de Vrije Universiteit - sectie de Vrije Leergangen - van Amsterdam een nieuw projekt gestart. Dit projekt, dat voor 1987 als uitgave op het programma staat, behandelt de komst van de spoorwegen. Met name welke veranderingen die komst teweeg hebben gebracht. In aansluiting op zijn onderzoek voor de publikatie in onze Historische Reeks "Honderd jaar boemelen" heeft Dick de Jong een bijdrage van onze vereniging ter hand genomen.

GEVELRESTAURATIE BUITENDAMS 9

De plaatselijke leden zullen het reeds hebben gezien, dat de voormalige sigarenwinkel van de dames Monteban wordt opgeknapt. Dit wil zeggen, dat de voorgevel van het pand wordt teruggebracht in de stijl ten tijde van de bouw. Het bestuur hoopt dat dit initiatief van de huidige eigenares navolging zal vinden.
Wellicht hebben wij fotomateriaal van uw woning in vroeger tijd.

NIEUWE ZUSTERVERENIGING?

Vanuit de Geschiedkundige Vereniging Giessenburg en Schelluinen en de Historische Vereniging Noordeloos, Hoornaar en Hoog-Blokland komt het initiatief om een nieuwe vereniging op te richten in Arkel. Een prima initiatief!

HERINNERINGSSTEEN SPINDERMOLEN

Tot voor kort lag er op de Achterdijk, op de plaats waar vroeger de Spindermolen stond, in de omgeving van de woning "Pieternel", een gedenksteen van deze molen.

Ten gevolge van de ruilverkaveling kwam het stukje grond waarop deze steen lag in partikuliere handen. Het Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden, de eigenaar van de steen, heeft de steen toen laten overbrengen naar het gemaal van Timmer, aan de Meerpolderseweg, met de bedoeling deze daar in te metselen.

Onze vereniging heeft nog geprobeerd om een replica van deze steen geplaatst te krijgen in de straat "Spindermolen" in de Wielwijk. Om verschillende redenen is dit idee echter weer verlaten. Als u de steen wilt zien, moet u dus naar het gemaal van Timmer.

OUDE DORPSFILM

De vereniging is eigenaar geworden van een kopie van de dorpsfilm uit de vijftiger jaren van E.M.S. Dit heeft voorlopig - op kontraktbasis vastgelegd - het karakter van bewaren. Uitdrukkelijk heeft E.M.S., om begrijpelijke redenen, bepaald, dat de film nog niet aan het publiek mag worden getoond.

REGIONAAL OVERLEG

Enkele malen per jaar vindt er een vergadering plaats van het Regionaal Overleg Alblasserwaard. Hierin zijn alle historische verenigingen uit de regio vertegenwoordigd.
Naast de uitwisseling van informatie en ervaringen worden er ook aktuele zaken besproken. De dijkverzwaringsproblematiek is daar een van. Een ander belangrijk punt is de oprichting van een streekarchief.

NATUUR- EN LANDSCHAPSBEHEER DOOR VRIJWILLIGERS

In het kader van werkvoorziening voor werkloze worden er in het Intergemeentelijk Vrijwilligersprojekt werkzaamheden verricht betr. natuur- en landschapsbeheer in de regio. Voorbeelden hiervan zijn het knotten van wilgen, snoeien van elzen, maaien van riet, schonen van wegbermen en uiterwaarden, etc. Op die manier kunnen de zaken waarvoor geen tijd of geen geld is worden aangepakt.
Een prima streven voor een juist behoud van ons gebied!

BIJDRAGEN EN MEDEDELINGEN BETR. DE GESCHIEDENIS DER NEDERLANDEN

De BMGN is een groot wetenschappelijk tijdschrift dat zich bezig houdt met de geschiedenis van Nederland en België. Het is een uitgave van het Nederlands Historisch Genootschap. Jaarlijks wordt ook een thesanummer uitgebracht. De BMGN verschijnt vier maal per jaar en omvat per jaargang ca. 640 pagina's. De contributie bedraagt f 72,50. Het adres is: NHG, Postbus 90406, 2509 LK Den Haag.

NIEUWE OUDE MAKELAARS

In 1980 verscheen onze vijfde publikatie in de Historische Reeks met als titel: "Makelaars in Hardinxveld-Giessendam". Dit boekje, handelend over de nog sporadisch voorkomende topgevelbekroningen in de vorm van een stok of plank, die veelal kunstig is bewerkt, is een poging om aandacht te vragen voor een specifiek onderdeel van een gebouw: de topgevelversiering.

Inmiddels heeft de vereniging, naar aanleiding van dit boekje, kontakt gehad met iemand die makelaars maakt en nasaakt. Dit is de heer J. van de Velde, Hoge Giessen 10 te Hoornaar (tel. 01830-1771).

Als u een makelaar wilt laten maken of als u een oude makelaar wilt laten vernieuwen, dan kunt u kontakt met hem opnemen.

De makelaar van het pand Rivierdijk 33

ARCHIEF MONTERAN

Toen de dames Monteban hun woon-winkelpand Buitendams 9 verlieten wegens vertrek naar het verzorgingstehuis "Podaja", kreeg onze vereniging de beschikking over het vroegere archief van hun tabakswinkel. Hieruit zijn een aantal zaken verzameld die van belang zijn voor het archief van de vereniging. De rest is doorgegeven aan het Rijksarchief te 's-Gravenhage.

40 JAAR E.M.S.

Op 29 juni j.l. was het veertig jaar geleden dat de muziekvereniging E.M.S. werd opgericht. Dat gebeurde door samengaan van "Crescendo" (Boven-Hardinxveld) en "Tempo" (Neder-Hardinxveld).

TRAFOHUISJE IN JODENSTEEG

De Historische Vereniging blijft zich inzetten voor de Jodensteeg. Nu een officieel naambord is geplaatst, is het volgende projekt ter verbetering van dit belangrijke stukje dorp aan de beurt. Achter aan de Jodensteeg bevindt zich nog steeds een in ongebruik geraakt transformatorhuisje. Op de plaats van dit huisje heeft onze vereniging een terrasje gedacht, kompleet met zitgelegenheid.

Inmiddels heeft de gemeente zich zeer positief uitgelaten over deze plannen en zelfs voorgesteld de kosten ervan voor haar rekening te nemen. Het GEB-huisje wordt gesloopt. Er wordt een zierstraatje aangelegd en het hek van de Oude Huibjesbrug zal hier weer worden geplaatst.

Binnenkort kunt u dus genieten van een rustpauze nabij het sluisje over "Den Dam".

MICRO-FICHES "RONDOM DE GIESSEN"

Tot nu toe hebben nog slechts zeer weinigen gebruik gemaakt van de op micro-fiche gezette kranten. Toen wij echter alleen de beschikking hadden over de leggers, die niet konden worden geraadpleegd, was er regelmatig vraag. Dus vanaf deze plaats een herinnering. Als u iets zoekt, kom even langs.

Wat u zoal kunt vinden in dit krantenarchief blijkt o.a. uit het volgende voorval:

Iemand was op zoek naar gegevens over de opvoering van een stuk door de Bovenhardinxveldse bevolking in samenwerking met de Oranjevereniging "De inneming van Den Briel". Het was meteen raak: de "Rondom" van 19 september 1928!

BRUIKLEEN GEVELSTENEN

Van de gemeente Hardinxveld-Giessendam hebben wij een tweetal gevelstenen in bruikleen ontvangen, n.l.

de gevelsteen uit het gesloopte pand van de familie Boza (gelegd door Benders)

en

de gevelsteen uit de schuur die stond bij het pand van de familie Vreeling (gelegd door Schalk).

FOTO-ARCHIEF

Het omvangrijke, maar helaas nog niet volledige, foto-archief van onze vereniging is in de afgelopen maanden gereorganiseerd. Voorheen waren de foto's opgeslaan in enkele ladebakken. Als iemand er iets uit opzocht, werden de foto's hierdoor letterlijk en figuurlijk beduimeld. Gelukkig is dit thans verleden tijd. De foto's zijn nu opgeborgen in plastic mapjes in een groot aantal ringbanden. Dus als u iets zoekt, kom gerust langs in het Historisch Informatie Centrum.

Heeft u oude foto's voor ons, dan bent u ook van harte welkom.

NEDERLANDSE JEUGDBOND VOOR GESCHIEDENIS

Verschillende malen zijn wij benaderd door jeugdige (aspirant-)leden met de vraag of wij ook aktiviteiten hebben waaraan speciaal zij kunnen deelnemen.
In verband daarmee verwijzen wij graag naar de aktiviteiten van de N.J.B.G. Deze organisatie houdt zich aktief bezig met de geschiedenis, speciaal voor jongeren tussen 12 en 25 jaar. Onze streek wordt vertegenwoordigd door de afd. Gorinchem. Op het programma staan excursies en opgravingen, terwijl er ook zomerkampen zijn.

Meer informatie kunt u krijgen bij:

N.J.B.G., Prins Willem Alexanderweg 5,
2595 BE Den Haag

Gevraagd

RECEPTEN

In een artikeltje in "De Merwestreek" van eind mei over het Sliedrechts dialekt stond een recept voor het maken van pruimekrôôs. Dit recept is afkomstig van een Bovenhardinxveldse mevrouw.

Natuurlijk zijn er veel meer plaats- of streekgebonden recepten. Als u er kent, wilt u die wellicht aan ons doorgeven. Ook eetgewoonten, zoals b.v. het pap eten voor het slapen gaan, zijn welkom.

PUBLIKATIE RIVIERVISSERIJ

Nogmaals een oproep voor gegevens en illustratiemateriaal voor het samenstellen van een boek over de riviervisserij. Bij een eerdere oproep werd uitgegaan van een kleine publikatie, nu ligt het in de bedoeling er een uitgebreid boek over samen te stellen. Hierin zal aandacht worden geschonken aan de soorten van riviervisserij, het werkterrein, de vissoorten, de drijverschuit, viswerktuigen, het vissen, de

vissers, rokerij, lijnbaan, afslag en handel en de ondergang van de plaatselijke visserij. Vooral fotomateriaal is meer dan nodig!

VRIJWILLIGERS

Nog steeds ligt er werk te wachten op iemand die bereid is wat voor de Vereniging te doen. Een aantal oude kranten dienen in het Dordts archief op micro-fiche te worden gezet. Een eenvoudig werkje dat iedereen kan. De reiskosten komen uiteraard voor rekening van de Hist. Ver.

VOLKSGENEESKUNDE

Hoe vroeger men komt, hoe meer de mens was begaan met volksgeneeskunde. Het aantal doktoren was belangrijk lager dan thans, maar bovendien stond de mens dichter bij de natuur. De beperkte financiële middelen zullen hier niet vreemd aan zijn geweest.

Als men in vroeger tijd iets mankeerde, was er altijd wel een huismiddel dat de kwaal wat verzachtte en soms zelfs verhielp. Denk maar eens aan het weer in zwang komende gebruik van een ui op het nachtkastje bij verkoudheid of het kaneel snuiven bij een verstopte neus.

Zo zijn er ook allerlei manieren om van het hikken af te komen, waarvan de volgende een van de mooiste is:
tegen iemand die hikt zeggen: "Als je nog een keer kunt hikken, krijg je mijn hele portemonnee". Het helpt vrijwel altijd!

Dit alles is veelal streek- of plaatsgebonden. Voor het samenstellen van een artikel hierover vragen wij uw medewerking. Als u iets weet, laat het ons dan even horen.

REAKTIES OP HET MEDEDELINGENBLAD

Naar aanleiding van het vorige mededelingenblad (maart 1985) hebben wij de volgende genealogische gegevens ontvangen:

Bij de foto van blz. 33:

Op de hardstenen dijkpaal nr. 28 rust Reinier Hettema, die geboren was 20-10-1871, als zoon van Adriaan Hettema en Jannigje den Dunnen. Reinier Hettema trouwde op 17-2-1912 Teuntje Bastiaantje aan de Wiel, dochter van Cornelis aan de Wiel en Hendrika Ophuijzen.

Adriaan Hettema, geboren 16-11-1831 als zoon van Jan Hettema en Aantje Wildschut, trouwde (eerste huwelijk) op 26-2-1857 met Teuntje Kamsteeg geb. 9-1-1837 als dochter van Rokus Kamsteeg en Wilhelmina Johanna de Blaauw.

Adriaan Hettema, geb. 16-11-1831 trouwde (tweede huwelijk als weduwnaar) op 23-6-1867 Jannigje den Dunnen, weduwe van Bastiaan van Lopik en dochter van Marijnus den Dunnen en Heiltje Klop, geb. 7-3-1834.

Jan Hettema, geb. 21-7-1797 te Oudorp (N-H) was zoon van Jan Hettema en Lijsbeth Kooij, trouwt 1-2-1840 Aantje Wildschut, geb. 30-9-1803, dochter van Jacob Wildschut en Jannigje de Stichter, tijdens het huwelijk wonende te Zwijndrecht.
Vier kinderen werden er geboren voor het huwelijk werd gesloten, n.l.: Adriaan , geb. 16-11-1831
Jeremias , geb. 10-11-1834
Jan , geb. 2-10-1836
Jannigje , geb. 15-11-1838),
waarvan sommigen door de ongehuwde vader werden aangegeven als zijnde de vader daarvan. De reden waarom dit huwelijk niet eerder werd gesloten is mij niet bekend.

Jan Hettema, geb. 25-3-1764 te Midwoud (N-H) was zoon van Jan Jansz. Hettema en Teetje (ook wel Teedje) Spek (Ham) trouwde op 9-4-1797 Elizabeth Kooij, doop 17-5-1772 te Oterleek (N-H), overleden te Alkmaar 3-8-1809, was geboren te Oterleek (N-H).

Jan Jansz. Hettema, zoon van Jan Hettema, geboren te Nibbixwoud ?, trouwde 17-7-1763 te Hoorn/ Midwoud (N-H) met Teetje (Teedje) Dirksd. Ham (Spek) (doop 18-1-1733) te Schellinkhout.

De mannelijke lijn is mij verder niet bekend.

De vrouwelijke lijn is als volgt:

Dirks Jacobszoon Spek (ook wel Speck) (Ham) doop 18-10-1693 te Schellinkhout, overl. 30-1-1747 te Schellinkhout, trouwde 13-1-1726 Soutje (Zoutje) (Souwtje) Klaas, doop Schellinkhout? begraven 1-2-1733 te Schellinkhout.

Jacobs Claas Ham, doop 1662, overleden 19-10-1728 trouwde 28-1-1685 Trijntje Jansd. Handschoen, doop 5-2-1662 en overleden 15-1-1731 te Schellinkhout.

Dit is de genealogische lijn van het Hardinxveldse geslacht HETTEMA.

A. Tromp
Rivierdijk 388
Hardinxveld-Giessendam

RECTIFICATIES

Enkele in het mededelingenblad van maart 1985 genoemde feiten dienen te worden verbeterd of beter gezegd aangevuld.

(met dank aan ons bestuurslid P. den Breejen K.A.zn.)

NOTIFICATIE.

BURGEMEESTER EN ASSESSOREN

REGLEMENT.

Reglement voor de "Paarden- en beestenmarkt"

De Giessendamse kermis

Een uit "De Merwestreek" van 10 augustus 1951 overgenomen artikel over de afschaffing van de "Giessendamse paarden- en beestenmarkt" doet vermoeden dat ingaande 1854 er geen Giessendamse kermis meer is gehouden. Niets is echter minder waar. Wel kan het zijn, dat een kermis - tijdelijk - werd opgeheven, b.v. na een cholera-epidemie of een andere ramp, die men als straf van God zag. Later kwam men dan weer op dit besluit terug.

De laatste tijd moet de kermis gehouden zijn op "de buitenwerf van Hoogendoorn", waar nu het postkantoor in Buitendams is. In 1899 is daar een schuur gebouwd, zodat de kermis toen definitief verdwenen moet zijn. Vermoedelijk heeft de datum van de beëindiging van de kermis tussen 1870 en 1890 gelegen.

De grenspaal "Hardinxveld's Eijnde"

De in dit artikeltje genoemde gegevens zijn afkomstig uit een boek over grenspalen. Helaas blijken daarin - in ieder geval wat onze grenspaal betreft - enkele fouten te staan, die in het artikel zijn overgenomen.

Het moet namelijk een fabel zijn dat die grenspaal niet op zijn oude plaats staat. De schrijver van genoemd boekje zal hem zijn gaan bekijken en zag hem toen midden in de dorpskom staan. Dat kan niet, zal hij gedacht hebben, die moet wel van een andere plaats komen. En hij heeft dat gelijk maar geschreven ook. Er staat echter op "Hardinxveld's Eijnde" en er was vanouds maar één eind van Hardinxveld, n.l. op dié plaats. Hardinxveld "begon" bij Schelluinen (of Gorinchem). In alle oude opgaven van huizen of land telt men met de stroom van de rivier mee, van boven naar beneden. Dit was in het hele rivierengebied de gewoonte.

Het is ongetwijfeld een "dure grenspaal" geweest. Alle andere grenspunten van Hardinxveld waren vrij duidelijk. Bij het Duvelsheultje en bij de Kerkweg/Nieuwe steeg lag een bruggetje. Op de grens met Gorkum stond al een paal van het Land van Arkel. Resteert alleen Schelluinen nog. Daar was echter ook een sloot of vliet langs de Brederodese kade (en/of Zandkade). Het enige punt waar het niet zo duidelijk was, ligt ook bij Den Dam. Je zou n.l. kunnen denken dat de Giessen hier de grens was en dwars door de duiker en door het toenmalige huis van de schout liep. Aan dit misverstand maakt deze grenspaal een einde.

Het zou bovendien toch "zonde" zijn om zo'n mooie grenspaal ergens op de Gorkumse dijk of bij Neerpolder te zetten, waar geen mens hem ziet. Naast het huis van de schout, dat op de sluis in de Giessen was gebouwd, is het tenminste een waardige plaats voor zo'n sieraad.

Termen zoals "op 't eind van Hardinxveld" e.d. komen wel meer voor, dus dit is de enige plaats waar deze paal thuishoort. Het "eind" van Giessendam ligt immers ook bij Sliedrecht.

HISTORISCH VERANTWOORD GROEN

Leilinde geplaatst

In april j.l. is er weer een historisch verantwoorde boom geplant. Dit keer een leilinde voor het pand van Jan de Jong (Buitendams 32). Vroeger stonden er twee fraaie exemplaren voor deze voormalige schilderswinkel, die 's zomers het interieur tegen overmatig zonlicht beschermden. Door de asfaltering van Buitendams is een ervan enkele jaren geleden ten onder gegaan. Daarvoor in de plaats hebben wij nu een nieuwe gepoot.

Verzorging oude bomen

Ook het gemeentebestuur draagt een steentje bij in het bewaren van historisch verantwoord groen. In de afgelopen jaren zijn er verschillende oude bomen in de gemeente opgeknapt. Enkele voorbeelden hiervan zijn de kastanjes bij de basisschool "De Schutsluis", boven aan de Sluisweg, een plataan bij "De Koepel" en enkele kastanjes nabij het verzorgingstehuis "Pedaja". Maar ook andere bomen krijgen regelmatig een goede verzorgingsbeurt, zoals langs de Parallelweg.

Wegbermenbeheer

Mede dankzij de bezuinigingen van de overheid zien de wegbermen langs rijks- en provinciale wegen er de laatste tijd wat meer toonbaar uit dan voorheen. Er wordt minder gemaaid en er wordt minder onkruidbestrijdingsmiddel gebruikt. Ook langs de spoorlijnen en de sloten is vaak een mooie vegetatie te zien. Een gelukkige ontwikkeling!

Oude knotwilgen als historisch verantwoord groen in "Giessendam-West"

Ten slotte

Ook in nieuwbouwwijken is steeds meer een historische begroeiing waarneembaar. Ook hier speelt de - gemeentelijke - overheid een belangrijke rol. Een voorbeeld hiervan in de eigen gemeente is de beslissing om langs de zogenaamde singels in "Giessendam-west" t.z.t. de oorspronkelijke knotwilgen weer terug te laten komen.

MERWEGIJZELAARS

16 mei 1944 - een zwarte dag

Op 14 april 1944 werd Wouter Smit (57) door een landwachter doodgeschoten bij het station Giessendam/Neder-Hardinxveld. Een knokploeg uit Sliedrecht lokte in de nacht van 9-10 mei de landwacht in een hinderlaag, waarbij 2 N.S.B.-ers werden gedood (Westdijk en Okkerse).

Op 16 mei hield een gemengd gezelschap van ruim 2000 mensenjagers (S.D., Grüne Polizei, SS en Wehrmacht) een vergeldingsrazzia in de dorpen Sliedrecht, Hardinxveld-Giessendam, Werkendam en Sleeuwijk. In totaal werden ca. 900 jonge mannen in de leeftijd 18-25 jaar gevangen genomen en naar het Polizeiliches Durchgangslager Amersfoort (Laan 1914) gevoerd. Een klein aantal ouderen werd eveneens gevangen genomen en naar het concentratiekamp Vught gebracht. Deze laatste groep is (via het P.D.A.) op 19 september weer vrijgelaten.

Van de groep van ca. 900 jongeren werd een groot gedeelte binnen twee maanden weer vrijgelaten, meestal op verzoek van hun werkgevers (scheepswerven, machinefabrieken, Aviolanda, etc.).

De overigen werden vrijwel allemaal, tezamen met de "rest"-groepen van soortgelijke razzia's in Beverwijk en in Bedum op 7 juli naar Duitsland vervoerd, waar zij in z.g. "Arbeitserziehungslager" werden ondergebracht. Deze drie bijeengevoegde "rest"-groepen omvatten in totaal ongeveer 650 jonge mannen en de meesten werden tewerkgesteld in diverse, voor de oorlog belangrijke bedrijven, gelegen bij kleinere dorpen in de omgeving van Brunswijk en Leipzig.
Hier moesten zij in de meest letterlijke zin van het woord slavenarbeid verrichten en dan het woord "slaaf" te zien in de meest vernederende en mensonterende betekenis. Zeven dagen per week van 12 uur per dag hard werken onder wreed en streng toezicht, waarbij per dag nog ruim 2 uur kwam om te lopen van en naar het kamp, waar zij in volledige vervuiling, zonder medische zorg, zonder voldoende voeding, zonder behoorlijke huisvesting in bouwvallige keten, waar wind en regen (en sneeuw) vrij toegang hadden, waren ondergebracht.

Deze groep gevangenen was "eigendom" van de SS en deze had de "arbeidskracht" van hun slachtoffers verkocht aan de diverse fabrieken. Het is geen wonder dat er van deze groep van ongeveer 650 gezonde jonge mannen in de betrekkelijk korte tijd tussen juli 1944 en mei 1945 meer dan 150 zijn overleden (tuberculose, typhus, ondervoeding en mishandeling waren de doodsoorzaken). Van degenen die wel terugkeerden zijn er velen geweest, die gedurende lange jaren de kwalijke gevolgen (lichamelijk en/of geestelijk) met zich hebben moeten meedragen. Ook is een aantal hunner binnen enkele jaren na hun terugkomst alsnog aan de gevolgen van de geleden ontberingen overleden.

De nu volgende lijst van degenen die niet zijn teruggekeerd (en die uitsluitend betrekking heeft op Sliedrecht, Werkendam, Hardinxveld-Giessendam) is samengesteld met behulp van de bevolkingsadministratie in deze gemeenten.

Omdat ook deze niet beschikten over volledige gegevens kunnen er in deze lijst onvolledigheden of onnauwkeurigheden voorkomen.
(In een enkel geval heeft een medegevangene kans gezien ter plaatse gegevens te verzamelen, b.v. Henk de Jong uit Sliedrecht, om deze aan de officiële instanties door te geven. Dit verzamelen van gegevens was een levensgevaarlijke bezigheid: de SS stelde er geen prijs op dat zijn misdaden bekend zouden worden.)

(Achter de naam staan de leeftijd, de datum en plaats van overlijden)

Uit Hardinxveld-Giessendam:

Albertus Ambachtsheer	(22)	20- 3-45	Allach
Peet Donk	(25)	17- 4-45	Dresden
Leendert den Dunnen	(25)	29- 9-45	Zöschen
Floris Golverdingen	(20)	20- 5-45	Mügeln
Jan Hettema	(22)	9-10-44	Zöschen
Willem A. van den Hoff	(25)	21-10-44	Obhausen
Willem Kamsteeg	(25)	16- 2-45	Landeshut
Adrianus de Kok	(25)	7- 9-45	Giessendam (kort na thuiskomst)
Korstiaan de Rover	(22)	17- 1-45	Zöschen
Bastiaan de Ruyter	(23)	24- 7-45	Maastricht (onderweg naar huis)
Krijn de Ruyter	(24)	? - 7-45	(overleden, onderweg naar huis)
Arie van 't Verlaat	(20)	2- 5-45	Laden

Uit Sliedrecht:

Arie Bot	(22)	23- 5-45	Hagenau
Barend de Bruin	(25)	7-11-44	Merseburg
Gerrit de Bruin	(19)	30- 9-44	Kieritsch
Teunis Ceelen	(19)	10-11-44	Böhlen
Klaas Gortemöller	(24)	17-11-44	Zöschen
Arie K. Groeneveld	(25)	28-11-44	Ammendorf
Pieter Harkema	(25)	13- 3-45	Zöschen
Pieter van Hemert	(23)	19- 2-45	Borna

Arie de Kluyver	(20)	11- 1-45	Borna
Jacob van der Knaap	(25)	2-11-44	Obhausen
Steven G. van der Kreeft	(22)	19-12-44	Lippendorf
Cornelis de Rek	(22)	11-11-44	Obhausen

Uit Werkendam:

Karel van Hartingsvelt, omgekomen toen het schip met gevangenen in de Lübeckerbocht getorpedeerd werd of op een mijn is gelopen.

Joh. den Hollander, op de terugweg waarschijnlijk in Zwitserland overleden

Cornelis K. Ippel, overleden te Böhlen.

Teunis Kroesveld	(24)	8-10-44	Peres
Pieter Schouten	(24)	4- 1-45	Peres

Niet achterhaald konden worden de namen van de omgekomen jongens die niet in deze vier gemeenten geregistreerd stonden (die b.v. toevallig hier aanwezig waren op de dag van de razzia, of die in trein of bus zaten en daar werden opgepakt).

Dat de gebeurtenissen van de 16e april (Beverwijk), van de 22e april (Bedum) en de 16e mei (Sliedrecht e.o.) nog vlop leven in de gedachten van de overlevenden en hun verwanten, wordt bewezen door de grote belangstelling voor de reünies, die in het afgelopen jaar in deze drie plaatsen zijn gehouden. In Hardinxveld werd op 14 juni en in Sliedrecht op 15 juni j.l. een herdenkingsplaquette aangebracht op de plaatsen waar de "merwegijzelaars" werden samengebracht alvorens naar Amersfoort te worden afgevoerd (resp. bij de Dukdalf en bij de Ned. Herv. Kerk).

De meest volledige beschrijving van de lotgevallen van deze groep van 650 is te vinden in het boek van H.R. Reinders "Aanslag en Represaille", uitg. Haan te Bedum, ISBN 90 900 06354. Ook A. Korpel gaat uitvoerig op de april-mei-gebeurtenissen

in (Deel 2 van "De Waard in Oorlogstijd", ISBN 90 70420 07 4, uitg. Klaroen te Alblasserdam.

Zeer oppervlakkig worden de gebeurtenissen eventjes gememoreerd in "Werkendam in oorlogstijd" (een uitgave van het gemeentebestuur aldaar) en in "Gaat het jou aan?". Deze laatste uitgave, die speciaal is gericht op de schooljeugd van Sliedrecht is een uitgave van het gemeentebestuur aldaar.

Omdat er van deze vier Merwede-gemeentes geen samenvattend overzicht bestond over de represaille-razzia van de 16e mei 1944 en de zeer, zeer ernstige gevolgen daarvan, achtte schrijver dezes het verantwoord dit ten behoeve van de Historische Vereniging vast te leggen.

P.C. Parel

Op verzoek van de Geschiedkundige Vereniging Giessenburg en Schelluinen geven wij aan u door:

WERKGROEP "ALBLASSERWAARDSE BOERDERIJEN"

In één van de mooiste poldergebieden van Nederland staan ketens van bebouwing langs stroompjes en tegen dijken, waaronder vele oude boerderijen. Deze boerderijen hebben eeuwenlang het aanzien van de Alblasserwaardse streek vorm gegeven. Vele gene-

raties boeren hebben gesleuteld aan deze bedrijfsgebouwen, waarin tevens moest worden gewoond.

Zo ontwikkelde zich een streekeigen boerderijtype, waarbij de hoge opkamers en het verhoogde bedrijfsgedeelte met hun hooideuren in de zijgevel het meest in het oog springen. Ook aanpassingen tegen het overstromingswater zijn nog in vele oude hofsteden te vinden.

Door dijkverzwaring, ruilverkaveling en noodzakelijke verbouwingen om te kunnen voldoen aan de huidige bedrijfsmatige en bewoningseisen verdwijnt geleidelijk aan dit oude cultuurgoed. Daarmede verdwijnt ook een stukje zichtbare geschiedenis.

Een tweetal TH studenten heeft onlangs een studieonderzoek verricht naar het boerderijtype in deze streek. De resultaten zijn tijdens een zeer goed bezochte lezing van de Geschiedkundige Vereniging Giessenburg en Schelluinen gepresenteerd.

Als vervolg op dit onderzoek wordt een werkgroep "Alblasserwaardse boerderijen" opgericht.

Deze werkgroep zal zich met name gaan bezighouden met het vastleggen van de bouwkundige kenmerken en gebruikseigenschappen van boerenhofsteden door middel van foto's, opmetingen, beschrijvingen en archiefonderzoek.

Op dinsdagavond 22 oktober wordt een eerste bijeenkomst gehouden voor belangstellenden die willen meewerken aan deze werkgroep. De avond begint om 20.00 uur in het verenigingsgebouw aan de Doetseweg 40a in Giessenburg. Nadere informatie bij D. van den Dool, 01845-1337.

BOEKBESPREKING

GAAT HET JOU AAN? SLIEDRECHT IN DE JAREN '40-'45

Jacob Huisman en Hajo Francken

Zoals uit de titel blijkt een boekje over de Sliedrechtse oorlogsjaren, speciaal samengesteld om deze periode onder de aandacht van de jeugd te brengen. Het rijkelijk geïllustreerde boekje telt 36 pagina's. Het is voor f 7,50 te koop bij het algemeen informatiecentrum in De Bonkelaar en op het gemeentehuis van Sliedrecht.

WERKENDAM IN OORLOGSTIJD 1940-1945

B.B. Visser

In een goedkope uitvoering en dus betaalbaar verscheen dit boek over Werkendam in de Tweede Wereldoorlog. Bij de gedachte die aan de totstandkoming ten grondslag lag, was het de bedoeling het boek o.a. aan te bieden aan de lagere schooljeugd. Omdat het hiervoor bij gereedkomen van het manuscript niet geschikt was, zowel qua inhoud als qua vormgeving, werd besloten om twee boeken uit te geven :

a. een boekje voor de lagere scholen, geselecteerd en herschreven door mevrouw M. Timmerman

b. een boek van het komplete manuscript, dat voor f 10,-- te koop is op het gemeentehuis van Werkendam

De 250 pagina's tellende uitgave is geïllustreerd met enkele tekeningen en kopieën van officiële stukken.

SCHELLUINSE VERHALEN

W. Leendertse

Een gebrocheerde uitgave van de Geschiedkundige Vereniging Giessenburg en Schelluinen, waarin een

tiental verhalen uit de samenleving zijn opgetekend door de heer W. Leendertse. Ook dergelijke vertelsels zijn het meer dan waard om te worden vastgelegd voor het nageslacht.

Het is 32 pagina's groot en geïllustreerd. Het is voor f 6,-- verkrijgbaar bij genoemde vereniging (secr.: Bovenkerkseweg 30 te Giessenburg).

WANDELEN DOOR DE KRIMPENER-, LOPIKER- EN ALBLASSERWAARD

Isy & Evy Zwolle, 1984

Een heel aardig gemakkelijk mee te nemen reisgidsje voor het maken van leuke wandelingen door prachtige gebieden. Handschrift en tekeningen wisselen elkaar af. Wat onze omgeving betreft zijn opgenomen: Schoonhoven-Noordeloos (10 km), Noordeloos-Gorinchem (13 km), een wandeling door Gorinchem en een wandeling rond Gorinchem (14 km).

100 pagina's, Prisma pocket, verkrijgbaar in de boekhandel.

NIEUW-LEKKERLAND EN DE NED. HERV. KERK OP HET DORP

Drs. H.A. Visser, 1985

In een 36 pagina's tellende brochure wordt in het kort de geschiedenis van de kerk, voornamelijk als gebouw, geschetst.
Ook komt een stuk meer algemene geschiedenis aan de orde in het van verschillende illustraties voorziene boekje. Aan het eind is een lijst van schouten en burgemeesters opgenomen.

Het boekje is verkrijgbaar bij de Hist. Ver. West-Alblasserwaard, secr.: Hans Memlingstraat 17, 3351 JK Papendrecht.

VAN ERFENIS TOT STUDIEBEURS

Op verzoek geven wij u graag het volgende door:

Begin maart 1985 rolde het jongste deel van de Hollandse Studiën van de pers. Een werk van bijna 300 bladzijden, getiteld:

> VAN ERFENIS TOT STUDIEBEURS,
> de fundatie van de vrijvrouwe van Renswoude te Delft; opleiding van wezen tot de "vrije kunsten" in de 18e en 19e eeuw; de fundatiehuizen; bursalen in de 20e eeuw

Wie zich bezig houdt met civiel-technische en waterstaatswerken in de 18e en 19e eeuw zal nog wel eens stuiten op de fundatie van de vrijvrouwe van Renswoude als opleidingsinstituut van landmeters en waterstaatkundigen. Maar ook in verband met kunstenaars valt die naam wel eens. Wat was die fundatie en wat deed zij eigenlijk precies?
Dat kunt u allemaal lezen in Hollandse Studiën, deel 15.

Leden van de Vereniging kunnen dit fraaie boek voor de speciale ledenprijs van f 25,-- excl. porto e.d. bestellen. Voor niet-leden bedraagt de prijs f 50,-- + f 5,50 verzendkosten.
Het boek kan worden aangevraagd bij de secretaris-rentmeester van de fundatie, de heer L.P. van der Gaag, Buitenwatersloot 316, 2614 GR Delft. Tevens kan het worden besteld of afgehaald bij drukkerij Meinema, Hippolytusbuurt 4, 2611 HN Delft.

EEN BOS BIESBOSCH

Een bundeling verhalen, samengevat in een boek dat als ondertitel mee kreeg: Een selectie van denken en werken aan de Biesbosch in onze tijd.
Eerder gepubliceerd als tijdschriftartikelen.
Het kost f. 29,50 en is verkrijgbaar bij het Biesbosch-bezoekerscentrum, Baanhoekweg 53 te Dordrecht.

RESTAURATIE VAN DE TIENDWEGSE MOLEN

Begin juni is een aanvang gemaakt met de restauratie van de "Tiendwegse molen", eigendom van de Stichting tot Instandhouding van Molens in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden.

Het karwei wordt uitgevoerd door b.v. v/h Fa. J. de Gelder te Valkenburg (Z-H). De feitelijke uitvoering van het werk wordt gerealiseerd in en vanuit de molenmakerswerkplaats in Arkel.

Men is begonnen met het verwijderen van het scheprad en het wiekenkruis. De beide ijzeren roeden, die deel uitmaakten van dit wiekenkruis of "gevlucht", zullen t.z.t. door nieuwe stalen worden vervangen. Van de beide oude roeden dateerde er een van 1903, terwijl de andere zelfs in 1880 is gemaakt.

Metselwerk

Voorafgaand aan het feitelijke molenmakerswerk wordt nu eerst het metselwerk onder handen genomen. Zo zullen o.a. de muren, waartussen het scheprad draait (de z.g. "krimpmuren") worden vernieuwd, en de achter- en voorwaterloop worden vervangen. Dit zijn resp. de aan- en afvoergoten van het water achter en voor het scheprad.
Het metselwerk wordt uitgevoerd door het aannemersbedrijf De Bruyn uit Streefkerk.

Verdere herstellingen

Behalve het hierboven al genoemde vervangen van het scheprad en gevlucht zullen ook belangrijke delen van het bovenstuk ("de kop") van de molen worden vernieuwd.
Ook de zware trap aan de achterzijde van de molen, die met het bijbehorende constructiewerk "de staart" wordt genoemd, zal moeten worden vervangen en het rietdek op de ondertoren van de molen worden vernieuwd. De totale kosten van de restauratie zijn begroot op een bedrag van f 457.000,--.

Als bijzonderheid mag nog worden genoemd, dat de laatste molenaar van deze molen, de heer H. van de Giessen uit Giessen-Oudekerk, nu opnieuw bij de molen is betrokken omdat hij als molenmaker in dienst is bij bovengenoemd molenmakersbedrijf. Toen Frans Vogel namelijk in 1958 officieel stopte met het bemalen van de molen nam de heer Van de Giessen zijn taak over.

Toen in 1963 de polder Giessen-Oudebenedenkerk overging tot het elektrisch bemalen van het deel binnen-tiendwegs verviel uiteraard ook de noodzaak om dagelijks met de molen te malen. Van 1963 tot 1967 heeft de heer Van de Giessen de molen dan ook in hoofdzaak alleen op zaterdag laten draaien. In laatstgenoemd jaar zette hij de molen definitief stil omdat o.a. één van de roeden onbetrouwbaar was geworden.

A. van der Plas

Aanwinsten

februari t/m half juli 1985

1 aardewerken papkom uit het midden der vorige eeuw en gevonden bij graafwerkzaamheden in Buitendams, schenking van Ronald Nederveen

Folder "School met den Bijbel, Boven-Hardinxveld, 1913-1938". Uitgave ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan.

Boekje "Keur op wegen, voetpaden, etc. binnen den polder Hardinxveld"

Drukwerkje ter gelegenheid van de inwijding van de kerk aan de Nieuweweg, 1955

Programma van de Oranjevereniging "Oranje Boven", 1948

82 foto's/ansichten, grotendeels afkomstig uit de verzameling van dokter Aris Graftdijk en door hem gemaakt in de jaren '80 en '90 van de vorige eeuw. Een uit historisch oogpunt zeer waardevolle kollektie omdat originele foto's uit die tijd bijzonder schaars zijn. Op verzoek van de schenker, de heer Keunen uit Utrecht, is de kollektie als één geheel in het archief gevoegd onder de naam "kollektie Graftdijk".

1 kraanzaag en een oude hamer. De kraanzaag, een lange zaag met zeer grove tanden, werd gebruikt voor het zagen van planken of balken uit boomstammen. De boomstam werd hiervoor op een zaagstelling gelegd.

Twee man hanteerden de zaag waarbij de een boven op en de ander onder de stam de zaag hanteerde. U kunt zich voorstellen dat zoiets bijzonder zwaar en onprettig werk was, vooral voor degene die onder de stam werkte. Schenking van de heer J. de Jong, Buitendams 32.

Een steurnet, gebruikt voor het vangen van steur op de Merwede. Schenking van de heer M.B. Vogel.

Een hennephraak van de Stichting Dorpsbehoud.(k)

Een renteboekje uit het jaar 1919, schenking van de heer E. Klop.

8 profielschaafjes, 2 kantschaafjes en 1 bossingschaaf met ingeslagen initialen J.D.K., C.S.V. en A.P. Deze laatste initialen zijn van de schenker, de heer A.P. van Bennekum. Kan iemand de andere genoemde initialen thuisbrengen?

Een lange onderbroek (± 1900) en een nachtjapon (± 1920). Schenking van mevrouw M. Boeren.

2 blikken waarvan de ene eens keukenstroop bevatte en de andere als verpakking voor appelstroop diende. Beide waarschijnlijk uit de jaren '30. Schenking van mevrouw Den Breejen.

Een "ruimer" bestaande uit een soort zeer grote lepelboor waarop aan het bovenéinde het bijbehorende houten handvat geschoven kan worden, op de manier zoals het handvat op een kurketrekker is geplaatst. Met apparaat werd door twee man bediend en hiermee werden asgaten in wagenwielen "opgeruimd", d.w.z. wijder gemaakt (!). Schenking van de heer L. Rietveld.

Een hoepmakermachine met enkele reserve rollen en een snijhark. Schenking van de familie De Ruiter.

Een sigarenpers, een sigarenplank, een zicht (voor het maaien van het gras, e.d.), een set voor een bagperbeugel en een boekje "Een werk van lijden en moed", 1886. Dit boekje handelt voornamelijk over de Franse Tijd. De sigarenpers werd gebruikt om een aantal sigarenplanken (eigenlijk houten vormen), gevuld met zojuist gemaakte sigaren, onder druk te zetten, zodat de sigaren hun juiste vorm kregen en na enige tijd ook behielden. Schenking van mevrouw Van Dam.

Op onze oproep in het vorige mededelingenblad, waarbij gegevens werden gevraagd over de oorlog, in verband met het op stapel staande boekje over dit onderwerp, ontvingen wij van de familie Lakerveld uit Giessenburg de volgende zaken:

- "Gek en Wijs tijdens Seijss"
- "De Waarheid", 5e jrg., nr. 6, 14 aug. 1945
- "Het Vrije Volk", 9-1-1946
- "Regionaal Bevrijdingsnummer Vrij Nederland, 14-5-1940 - 5-5-1945"
- "Het Vrije Volk", 28-6-1945
- "De Wervelwind", maandblad voor vrijheid, waarheid en recht, juni 1942
- "Ons Volk" (2e juli nummer), 15-7-1944
- "Ons Volk, den Vaderlant ghetrouwe", juni 1944
- Oorlogsprentenboek, uitgave Het Kompas te Den Haag:

  "De Geverende Dingen Dezer Dagen door Ton van Tast, 1945, ons land uit Lijden Ontset"

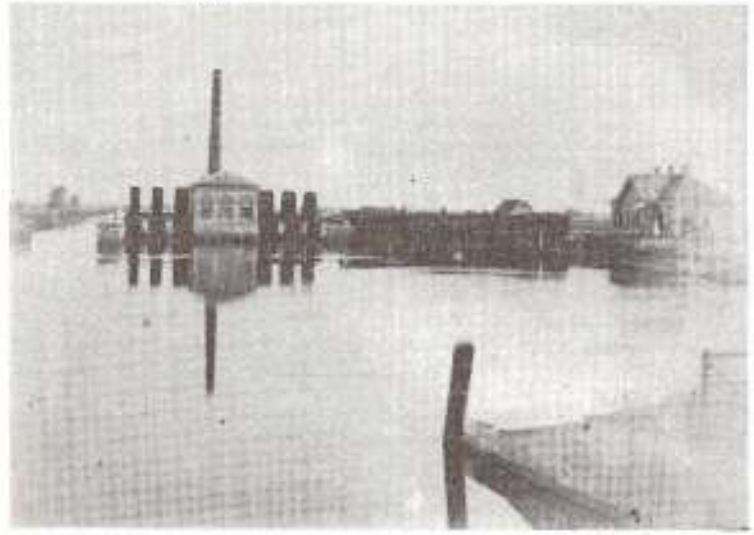

Een van de "Graftdijk foto's": het oude stoomgemaal

- Idem, deel 2
- "De Wervelwind", juli 1942
- Passierschein
- Wochenspruch der NSDAP, Folge 24, 7.-13. Juni 1943
- Foto met parachutisten
- "Het Vrije Volk", 14-9-1945
- "OBO" (Oranje Zal Overwinnen), nr. 66, 12 mei 1945
- bladzijde uit onbekend krantje
- "Fragmenten uit mijn moeders dagboek", overgeschreven door mevrouw Lakerveld
- Fragmenten uit het dagboek van de heer Lakerveld
- Hitlers Freibrief für die S.S.
- "De Vrijheid", mei 1940-mei 1945
- "De Vliegende Hollander", sept. 1944
- Idem, nr. 96, maandag 22-1-1945
- Idem, nr. 109, woensdag 28-2-1945
- "Ons Volk, den vaderlant ghetrouwe", april 1944, nr. 6
- idem, maart 1944, nr. 5
- "Die Vernunft hat das Wort"
- "Rettet Euch, und Ihr rettet Deutschland"
- Oproep tot het verrichten van werkzaamheden aan kaden, etc. in de Alblasserwaard, gericht aan de heer H. Lakerveld
- Bewijs van vrijstelling van werkzaamheden, gedateerd 19-4-1944
- Fotootje met gedichtje: "Op de hoek van de straat ..... etc."
- Prentje met vier varkens. Vraag: wat is het grootste varken? Indien het briefje op een bepaalde manier wordt gevouwen, komt het hoofd van Hitler tevoorschijn.
- Klein zwart fietslampje, dat gebruikt werd tijdens de oorlogsjaren.

Verder hebben wij weer diverse oude ansichten en foto's ontvangen. Ook werden diverse kopieën gemaakt van tijdelijk hiervoor afgestane foto's.

Bij dezen willen wij een ieder die voorwerpen of foto's aan onze Vereniging heeft geschonken of tijdelijk ter bestudering en/of reproduktie heeft afgestaan nogmaals hartelijk danken.

(1) Het werktuig is een overblijfsel uit de wagenmakerij van Boelhouwer, die vroeger tegenover het gemeentehuis zat.

(1) Een hennepbraak is een simpel houten werktuig dat werd gebruikt om een bepaald gedeelte van de geoogste hennepstengels na het roten te bewerken. Deze bewerking, die plaats had in eenvoudige hutten, bestond uit het breken van de houtachtige delen om de waardevolle lange vezels vrij te maken.

De belangrijkste delen van de braak zijn twee houten ramen, waarin op z'n kant staande eiken latten, scheien genaamd, worden gevat en wel zo, dat ze niet op naar tussen elkaar vallen als de ramen tegen elkaar worden gedrukt.

Het braken (breken) is niets meer dan het kneuzen van de stengels tussen de scheien door de ramen krachtig samen te slaan. De bewerking wordt vergemakkelijkt door het onderraam met behulp van een viertal poten op de juiste werkhoogte te hangen en daarop het bovenraam draaibaar te bevestigen, zodat het met behulp van een erboven bevestigde stok gemakkelijk op en neer kan worden bewogen.

(P. Verhagen)

INVENTARIS BOUWTEKENINGEN

In het mededelingenblad van september 1984 werd bij de aanwinsten genoemd "een groot aantal oude bouwtekeningen van panden in ons dorp". Inmiddels is de inventarisatie van deze tekeningen gereedgekomen. Hieronder vindt u deze afgedrukt.

Op de tekeningen wordt vrijwel steeds de opdrachtgever genoemd. Een plaatsaanduiding van het te bouwen of te verbouwen pand ontbreekt echter geheel. Dit is jammer, want daardoor is het erg moeilijk om een relatie te leggen tussen nog bestaande panden en de tekeningen.

Zoals u kunt zien zijn veel gevallen al "thuisgebracht", d.w.z. dat wij daarvan het huidige adres hebben kunnen vaststellen of, indien het pand inmiddels is verdwenen, de plaats waar het stond. Daar deze gegevens voor de bruikbaarheid van dit archief van het grootste belang zijn, hopen wij, dat u ons kunt helpen door aan de hand van deze lijst meer gegevens betreffende deze panden aan te dragen.

De tekeningen zelf zijn door de slechte staat waarin ze verkeren in principe niet toegankelijk.

inv.nr.	orig.	calque	blauw-druk	titel	schaal	jaar	verdere geg. betr. pand
XI-7-16	x			Ontwerp woonhuis voor A. Boom te Giessendam	1:50	-	Dammstraat (nu plantsoen)
-17		x	2x	Plan voor vier woningen voor den Heer G. van Wijngaarden te Giessendam	1:50	1909	Buitendamse 195
-18			x	Verbouwing van een woonhuis te Hardinxveld, Blad III	1:100	1908	
-19		x		Twee arbeiderswoningen te Hardinxveld	1:50	-	
-20	x			Ontwerp voor een woonhuis voor den Heer H. Meijer	1:100	1892	Buitendamse 139
-21			x	Twee woningen te Hardinxveld voor den Heer A. van Noordenne	1:50	1923	Peulenstraat v/h 49-51 nu Schoncop fa. Bolier
-22	x			Twee arbeiderswoningen/winkelg. in de schuur	1:50	-	
-23			x	Ontwerp voor een woonhuis voor den Heer G. de Bolier te Hardinxveld	-	1922	
-24	x			Verbouwing woonhuis voor den Heer N.C. Maldeke te Hardinxveld	1:50	1911	Peulenstraat 240 (Je huis vanaf Kerkweg)
-25			x	Ontwerp voor een dubbel woonhuis met schuur voor den Heer J. Boom te Giessendam	1:50	1907	Buitendamse 490
-26		x	x	Woonhuis voor wed. de wed. G. Koorevaar, Alblas	1:50	1912	Dammstraat (nu plantsoen)
-27			x	Plan voor drie woningen voor J. v.d. Giessen Ez.	1:100	1910	Buitendamse 235
-28		x	x	Woonhuis voor den Heer J. Broere te Giessendam	1:50	1911	
-29		x		Plan voor een woonhuis voor den Heer G. Dubbeldam te Giessendam	1:50	1914	Boorstraat 7
-30	x			Woonhuis voor den Heer J. Bulsman Jz. te G'dam	1:50	1923	Buitendamse 136

Inhoud van inv.nr. XI-7

inv.nr.	orig.	calque	blauw-druk	titel	schaal	jaar	verdere geg. betr. pand
XI-7-1	x			Ontwerp voor een woonhuis voor den Heer J. Dekker te Hardinxveld	1:50	1905	
-2			x	Woonhuis met schuur voor den Heer J.C. Verhoek	1:50	1916	Thans woning Binnendamse 64
-3	x			Plan woonhuis voor J. Tromp te Giessendam	1:100	-	
-4			x	Plan van een woonhuis voor den Heer G. Koorevaar Azn. te Giessen-Oudekerk	1:50	1910	Peulenstraat 196
-5	x			Woonhuis voor J. van Heteren te Giessendam	1:50	1911	Buitendamse (op stoep Van Es kleermaker)
-6	x			Verbouwing eener schuur tot woonhuis voor den Heer P.van Wijngaarden, G'dam	1:50	1910	Buitendamse 135 (zie gevelsteen)
-7		x		Plan voor het verbouwen van een schuur tot twee woningen voor de heer C. Smit te G'dam	1:50	1913	Buitendamse 470
-8			x	Plan voor een arbeiderswoning voor J. Stam te G'dam	1:50	-	Binnendamse 66
-9		x		Plan voor twee woonhuizen voor den Heer G. van Wijngaarden te Giessendam	1:50	1909	Met voorbij de stegen Buitendamse, buitendijks
-10	x			Verbouwing woonhuis voor den Heer A. Hoogendoorn, architect te Giessendam	1:50	-	Peulenstraat 249 (zie ook nr. -39)
-11	x			Tekening voor vier arbeiderswoningen voor den Heer A. van Noordenne	1:50	-	
-12	x	x		Woonhuis voor den Heer C. Langeveld te Hardinxveld	1:100	1911	Peulenstraat, woonhuis bij maalderij
-13		x		Woonhuis voor den Heer W. Muis te Giessen-Nieuwkerk	1:50	1917	Slagerij op de buurt te Nieuwkerk
-14	x	x	x	Twee arbeiderswoningen voor D. Bakker	1:50	1908	Buitendamse 48
-15	x	x	3x	Plan voor twee woningen te Hardinxveld	1:50	1924	Vermoedelijk net boven Langeveer

inv.nr.	orig.	calque	blauw-druk	titel	schaal	jaar	verdere geg. betr. pand
XI-7-48			x	Woon- en winkelhuis voor den Heer W.C. van Os te Zuidlaarwold	1:50	1909	Peulenstraat 7
-49		x	2x	Woon- en winkelhuis voor den Heer L. van Wijngaarden te Giessendam	1:50	1914	Buitendams 107
-50			x	Woonhuis met winkel en pakhuis voor den Heer C. Broere te Giessendam	1:100	1912	Buitendams 334
-51	x	x		Woonhuis met winkel voor den Heer J. de Kool te Giessendam	1:50	1908	Buitendams 167
-52	x			(Plan voor een woonhuis met kantoor, zonder titel)	-	-	Dwarsstraat, 2e huis vanaf station, gebouwdeel
-53		x		Werkplaats voor den Heer N. den Dikken, wijk A42 te Giessen-Oudekerk	1:50	-	Bovenkerkseweg 43 Giessenburg
-54	x			Schuur voor D. Vis te Giessendam	1:50	1906	Binnendams, ca de hoek(067) voorbij [kramjewst. bakkerij]
-55	2x			Plan voor een bergplaats	1:50	-	Schoolstraat 1 (1)
-56	x			Verbouwing van een winkel voor den Heer B. Verkoord te Giessendam	1:50	1906	Buitendams 374
-57		x		Vergrooting van een winkel voor den Heer A. Langendijk te Giessendam	1:50	-	Dwarsstraat 81
-58	x	x		Plan voor een kantoor voor de Heeren Gebr. Beijtkomer	1:50	1911	Buitendams 97
-59	x	x		Plan voor een drukkerij in Hardinxveld voor den Heer F.C. de Ruiter	1:50	-	Kostter Reijnenstraat 239
-60			x	Sjabloonlaie voor F. Schreuders te Giessendam	-	1908 (?)	Dwarsstraat, tegenover winkelgelegen] aan de Giessen (na Pijnenburgen)

Inv.nr.	orig.	calque	blauw-druk	titel	schaal	Jaar	verdere geg. betr. pand
XI-7-74			x	Buitenschoollokaal voor de Verzorging van der. Schoolonderwijs te Giessendam	1:50	-	Rembrandtschool, Schoolstraat 4
-75	x		x	School voor ger. Onderwijs te Giessendam	-	-	Schoolstraat 4
-76			x	Verbouwing van een school met de bijbel te Giessendam. Blad II	1:100	1908	
-77			x	School voor de Ger. Schoolvereniging te G'dam	1:100	-	Rembrandt school, Schoolstraat 4
-78			x	School voor de Ger. Schoolvereniging te G'dam	1:100	-	"
-79			2x	School voor de Ger. Schoolvereniging te G'dam	1:100	-	"
-80	x			Plan voor een voonkrk	1:50	-	
-81	x			Alg. plan voor een kerk	1:10		
-82	x			Lijnentekening van een kerk	1:10	1915	
-83	x			Ontwerp schuur met stal, woonkamer met alkoof voor den Heer A. Eijkelenboom te Hardinxveld	1:50	-	Kerkweg 15, schuur aan oude schoolhuis
-84	x			Als boven (andere versie)	1:50	-	"
-85	x		x	Plan voor een schuur voor de Heer A. Eikelenboom te H.Hardinxveld	1:50	-	Achter Kerkweg 15 (schuur aan de Stal)
-86	x			Plan voor een Bergplaats	1:50		
-87	x			(Zonder titel), Verbouwingsterk. van een bakkerij)	-	-	bakkerij) Bedders, nu Jerri Peulenstraat 206
-88	x			(Zonder titel), Bouwtek. van een woonhuis)	-	-	Dameraat (dwarsliggende als nr. 521
-89	x			(Zonder titel), tek. van ingangspartij met lokaliteiten voor sportveld)	-	-	

inv.nr.	orig.	calque	blauw-druk	titel	schaal	jaar	verdere geg. betr. pand
XI-7-61			x	Ontwerp voor een maalderij voor den Heer C. Langeveld te Hardinxveld	1:100	1911	Peulenstraat, bij de oude ijzergieterij
-62			x	Steenen loods voor den weled. Heer N. Hoogendoorn te Giessendam	1:50	1923	Boorstraat, Boorbedrijf Hoogendoorn
-63			x	Bergplaats voor boormaterialen voor den Heer N. Hoogendoorn te Giessendam	1:50	-	Boorstraat, Boorbedrijf Hoogendoorn
-64	x			Woonhuis met maderij	1:50	1899	Niet hier ter plaatse
-65	x			Dubbele volkskeet voor polder Dooijeman	1:50	1912	Biesbosch
-66	x			"Winkelpui"	1:20	-	Verm. fantasieschets
-67			2x	Plan voor drie woningen te Giessendam voor de Diakonie der Ned. Herv. Gemeente	1:50	1909	Damstraat, niet meer aanwezig
-68			x	Ontwerp ziekenbarak en bergplaats Grosne Kruis te Giessendam	1:50		Damstraat, (voor oude gem. huis, niet meer aanwezig)
-69	x			Consistoriekamer en catechisatielokaal voor de Ned. Herv. Gem. te Giessendam	1:50	1912	Kerkweg
-70	x			Verbouwing oud kerkgebouw der Ger. Gemeente Giessendam wijk B	1:50	1923	Buitendams 150, zie pastorie
-71	x			Schets voor gaanderij, Geref. Kerk te Giessendam	1:25	-	Buitendams 45
-72	x			Predikstoel	1:10	-	
-73	x			Ontwerp voor een gebouw ten dienste voor catechisatie, zondagsschool, bijbellezing	1:50	1911	

Kontributiebetaling

De inning van kontributie loopt niet naar wens. Mogelijk valt toezending van de accept-girokaart hiervoor voor velen van U niet direct op als deze samen met andere bescheiden wordt meegezonden (ter besparing van portokosten).
Misschien worden er wel teveel accept-giro's verzonden.
Het bestuur heeft nagegaan of hierin geen verbetering is aan te brengen door het volgende voor te stellen:

- in januari wordt de accept-girokaart voor kontributie apart verzonden;
- in mei/juni een accept-girokaart voor deelname aan de excursie;
- in november een accept-girokaart voor een vrijwillige bijdrage voor de in de loop van het afgelopen jaar toegezonden publikatie.

Voorts wil het bestuur uw medewerking vragen om altijd op de girokaart te vermelden wat uw betaling inhoudt.

Dus bijvoorbeeld:
- kontributie 1986
- excursie + aantal deelnemers
- vrijwillige bijdrage publikaties
- nabestelling publikatie nr. .... + port
- enzovoorts.

Heel hartelijk dank voor uw medewerking.

De penningmeester.

INHOUD

Bericht van de voorzitter	51
De oorsprong van de straatnamen in Wielwijk	52
Aktiviteiten	59
Het dorp Houweninghe onder de loupe	65
Samenraapsels	69
Gevraagd	73
Reakties op het mededelingenblad	75
Historisch verantwoord groen	79
Merwegijzelaars	81
Werkgroep "Alblasserwaardse boerderijen"	85
Boekbespreking	87
Restauratie van de Tiendwegse molen	90
Aanwinsten	92
Inventaris bouwtekeningen	95
Kontributiebetaling	102